

Проблеми та перспективи розвитку молокопереробної промисловості Кіровоградщини

Автором досліджено основні тенденції функціонування, виявлені ключові проблеми та розроблені перспективи розвитку молокопереробної промисловості Кіровоградської області, спрямовані на досягнення раціональної норми споживання молокопродукції, закріплення важливих експортних напрямів.

молокопереробна промисловість, молочні продукти, молокопродуктовий підкомплекс, інтеграційні процеси, молочне скотарство

Аграрна політика держави повинна спрямовуватись на формування ефективного конкурентоспроможного середовища, забезпечення країни продовольством. При розв'язанні таких завдань важлива роль має відводитись пошуку шляхів вирішення проблем розвитку підприємств молокопереробної промисловості передусім на рівні регіону.

Продукція молокопереробної промисловості належить до товарів повсякденного попиту і займає важливе місце у раціоні харчування людини. У той же час, протягом 1990 – 2004 рр. виробництво молока та молочних продуктів у розрахунку на 1 особу по Кіровоградській області зменшилось в 1,95 рази, не дотримуються нормативи споживання, а виробничі потужності молокопереробних підприємств використовуються не у повному обсязі.

Гострота порушеної проблеми і необхідність здійснення радикальних заходів щодо її вирішення все частіше примушують звертатися до неї науковців. Питання розвитку молокопереробної промисловості висвітлені у публікаціях Бойко Р. Л., Зимовця В. Н., Коткова В.П., Мостенської Т. Л. та інших дослідників. Проте складність проблеми та відсутність зрушень у її вирішенні на регіональному рівні вимагають подальших розробок.

Метою даного дослідження є оцінка динаміки виробництва молока та кінцевої продукції, виявлення найбільш важливих проблем та розробка перспективних напрямів розвитку молокопереробної промисловості Кіровоградщини.

Протягом 1990 – 2004 рр. виробництво тваринного масла в області скоротилось на 19,6 тис. т. (з 20,6 до 1 тис. т.), кисломолочної продукції – на 9,1 тис. т. (з 9,2 до 0,1 тис. т.). Виробництво жирних сирів збільшилось в 1,1 рази (з 5,8 до 6,5 тис. т.), морозива – в 2,4 рази (з 2,6 до 6,3 тис. т.) (табл. 1)[7, с. 118 – 119].

За перше півріччя 2005 року молокопереробними підприємствами Кіровоградщини було вироблено 0,3 тис. т. масла вершкового, що на 0,4 тис. т. менше у порівнянні з показником за відповідний період 2004 року, 0,03 тис. т. кисломолочних продуктів (за відповідний період попереднього року – 0,05 тис. т.). Виробництво жирних сирів та морозива за перше півріччя 2005 року збільшилось у порівнянні з показником за перше півріччя 2004 року відповідно від 1,5 до 5,8 та від 2,7 до 3,6 тис. т. Основними виробниками молочних продуктів є: по виробництву масла та жирних сирів – ВАТ “Світловодський маслосиркомбінат”, по виробництву кисломолочної

продукції та вершків – ЗАТ “Ульяновський молочний завод”, ДП ЗАТ “Первомайський молочноконсервний комбінат – Вівсяниківський молокопункт”, морозива – ПГО АПВТ фірма “Ласка”.

Таблиця 1 - Виробництво основних видів молочної продукції по Кіровоградській області, тис. т.

Рік	Масло тваринне	Кисломолочна продукція	Сири жирні	Морозиво
1990	20,6	9,2	5,8	2,6
1995	6,7	2,4	2,0	0,5
2000	2,8	0,9	1,3	2,1
2001	2,7	2,4	1,4	3,0
2002	1,5	1,9	1,2	3,1
2003	2,0	0,01	1,1	3,2
2004	1,0	0,1	6,5	6,3

Крім того, в сучасних умовах важливу роль на ринку молокопродукції відіграють малопотужні молокопереробні підприємства, окремі міні – цехи. Необхідно враховувати, що такі суб'єкти господарювання не можуть забезпечити переробку молочної сировини належних глибини, якості та асортименту. Зокрема, при переробці молока на сільськогосподарському підприємстві виготовляється, як правило, не більше 3 – х найменувань продукції, тоді як потужне підприємство може випускати більше 20 найменувань.

На функціонування молокопереробної промисловості значний вплив здійснює стан інтеграційних процесів та розвиток молочного скотарства. За 1990 – 2004 рр. виробництво молока господарствами усіх категорій зменшилось у 2,2 рази, а його продаж переробним підприємствам – в 4,7 рази (табл. 2) [7, с. 168].

Таблиця 2 - Продаж молока та молочних продуктів (у перерахунку на молоко) господарствами всіх категорій переробним підприємствам Кіровоградської області

Показник	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Обсяг продажу, т.	668373	214025	103806	123999	103154	116946	143135

Основними постачальниками сировини на молокопереробні підприємства є господарства населення, на частку яких у Кіровоградській області припадає 78% заготовленого молока. Питома вага зазначеної категорії господарств у загальному обсязі виробництва молока у 2004 р. становила 86%, що більше у порівнянні з показником 2000 р. на 11,7 %. В умовах, що склалися, молокопереробні підприємства повинні надавати значну увагу розвитку економічних взаємовідносин з дрібними товаровиробниками. У той же час, орієнтація переробних підприємств виключно на господарства населення є помилковою, оскільки останні є досить дрібними для того, щоб бути надійними партнерами. Тому молокопереробні підприємства повинні опрацювати довготривалу стратегію й щодо сільськогосподарських підприємств, які спеціалізуються на вирощуванні ВРХ молочного напрямку.

Економічні взаємовідносини між основними складовими молокопродуктового підкомплексу АПК необхідно будувати з урахуванням принципів матеріальної заінтересованості та відповідальності сторін. У структурі доходів інтегрованого формування частка сільськогосподарських підприємств повинна становити не менше 50%.

З метою вирішення проблем у економічних взаємовідносинах між переробними підприємствами та постачальниками сировини здійснюються певні кроки на рівні держави. У 2004 р. загальна сума нарахованих дотаційних коштів виробникам молока по області становила 19087 тис. грн. І хоча протягом 2002 – 2004 рр. обсяг дотаційних коштів збільшився майже у 2 рази, отримані суми не достатньо стимулюють виробників сировини. У 2004 р. сільськогосподарськими підприємствами від реалізації молока було отримано більше 4 млн. грн. збитку, а рівень збитковості його виробництва становив 12,2%.

Проблемою для молокопереробних підприємств є сезонність виробництва молока, яка істотно впливає на практично відсутню привабливість інвестицій в галузь. Обсяги надходження сировини у зимові місяці значно менші, ніж у літній період, а отже й потужності виробників кінцевої продукції взимку використовуються наполовину.

Закупівля молока для подальшої переробки здійснюється з урахуванням вимог чинних стандартів, які не є узгодженими з європейськими. Залишаються невирішеними проблеми недосконалості інфраструктури заготівлі та якості сировини.

Згідно вимог ДСТУ 3262 – 97 у 2004 р. було прийнято для переробки 28902 т. молока, у т. ч. вищого сорту – 25%, першого сорту – 68%. Середня ціна продажу молока сільськогосподарськими підприємствами у 2004 р. становила 855,9 грн./т, господарствами населення – 812, 5 грн./т. Реформування господарського механізму в агропромисловому комплексі регіону та країни в цілому не розв'язало проблему диспаритету цін, що встановився як між ключовими ланками молокопродуктового підкомплексу, так і між галузями сільськогосподарського виробництва. З урахуванням умов 2005 р. собівартість однієї тони товарного молока при рівні молочної продуктивності корів 3000 кг. становитиме 808 грн. З метою забезпечення норми прибутку хоча б на рівні 5% еквівалентна ціна продажу повинна складати 938 грн./т.

Вагома частка витрат молокопереробних підприємств області припадає на вартість сировини (від 20 до 87% в залежності від виду продукції). Здійснення первинної переробки молока на місцях сприятиме підвищенню якості сировини, а нарощування обсягів закупівель призведе до скорочення рівня транспортних витрат у розрахунку на 1 т., що в результаті дасть змогу зменшити собівартість кінцевого продукту.

Важливим експортним напрямом молокопереробної промисловості Кіровоградщини є виробництво сухих білкових молочних продуктів, зокрема, сухого знежиреного та незбираного молока, казеїну. Виробництво зазначених видів продукції здійснюється з використанням енерговитратного обладнання, при застосуванні якого на 1 т. випареної води витрачається близько 0,5 т. пару, тоді як витрата пару сучасними закордонними аналогами становить не більше, ніж 0,1 т./т.

Функціонування молокопродуктового підкомплексу Кіровоградщини у перспективі повинне спрямовуватись на досягнення раціонального обсягу споживання молока і молочної продукції (у перерахунку на молоко) – 390 кг. на душу населення[6, с. 3], закріплення важливих експортних напрямів. Враховуючи динаміку зміни кількості населення, станом на 2010 р. раціональний фонд споживання молокопродукції складе 413 тис. т. З метою збереження внутрішнього балансу загальний обсяг виробництва молока по області необхідно довести до 620 тис. т., що є можливим при нарощуванні поголів'я корів у господарствах усіх категорій до 160 тис. гол. при середньому рівні молочної продуктивності тварин 3875 кг. Виробництво масла тваринного вдасться довести до 6 тис. т., продукції з незбираного молока (в перерахунку на молоко) – до 134,6 тис. т., сирів жирних, включаючи бринзу – до 9,5 тис. т.

Для досягнення рекомендованих показників доцільно:

- запроваджувати раціональну інтенсифікацію виробництва на основі залучення інвестиційних ресурсів;
- надавати довгострокові кредити на пільгових умовах на створення молочнотоварних ферм крупних розмірів з використанням власного генофонду великої рогатої худоби молочного напрямку, низьковитратних, енергозберігаючих технологій;
- створювати інтегровані формування, здійснювати обґрунтований розподіл коштів та матеріально – технічних ресурсів між учасниками інтеграційного процесу;
- забезпечувати еквівалентний товарообмін у молокопродуктовому підкомплексі на основі запровадження фінансових важелів;
- розробити ефективну систему закупівлі сировинних ресурсів з урахуванням поточних тенденцій та стратегій розвитку молочного скотарства;
- працювати над розширенням торгівельної мережі, асортименту молокопродукції, підвищенням її якості.

Дотримання зазначених заходів дасть можливість до 2015 р. вийти на рівень основних показників розвитку молочного скотарства, отриманих у 1990 р., підвищити ефективність господарювання молокопереробних підприємств регіону.

Список літератури

- 1 Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. Інформаційно – аналітичний збірник (випуск 6) /за ред. П. Т. Саблука та ін. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 764 с.
- 2 Бойко Р. Л. Молокопродуктовий підкомплекс/ Ціни, витрати, прибутки агровиробництва та інфраструктура продовольчих ринків. За ред. О. М. Шпичака. – К.: ІАЕ, 2000. – С.180 – 195.
- 3 Зимовець В. Н., Бойко Р. Л. Ринок молока // Поточна кон'юнктура і прогноз ринків сільськогосподарської продукції та продовольства в Україні на 1999/2000 маркетинговий рік. – К.: ІАЕ УААН, 2000. – С. 94 - 108
- 4 Котков В. П. Сучасні проблеми становлення молокопродуктового підкомплексу //Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України у ХХІ столітті. – К.: ІАЕ УААН, 2001. – С. 269 – 273.
- 5 Мостенська Т. Л. Економічний механізм функціонування молочної промисловості України: [Монографія]. – К.: УДУХТ, 2001. – 328 с.
- 6 Стан і перспективи розвитку молокопродуктового підкомплексу АПК України / за редакцією О. М. Шпичака. – К.: ІАЕ УААН, 1999. – 156 с.
- 7 Статистичний щорічник Кіровоградської області за 2004 рік / за редакцією Н. Л. Гарник. – Кіровоград: Головне управління статистики у Кіровоградській області, 2005. – 546 с.

Автором досліджені основні тенденції функціонування, визначені ключові проблеми і розроблені перспективи розвитку молокопереробної промисловості Кіровоградської області, направлені на досягнення раціональної норми споживання молочної продукції, закріплення важливих експортних напрямків.

An author explores the basic tendencies of functioning, key problems are certain and the prospects of development of molokopererabatyvayuschey industry of the Kirovogradskoy region, consumptions of milk products directed on achievement of rational norm, and fixing of important export directions, are developed.